

شماره چاپ: ۱۳۶

دوره هشتم - سال اول

شماره ثبت: ۱۳۵

تاریخ چاپ: ۱۳۸۷/۴/۹

اظهار نظر کارشناسی درباره:
«لایحه نظارت بر ساخت و فروش اشیاء
مشابه و بدل آثار فرهنگی - تاریخی»

کد موضوعی: ۲۰۰

شماره مسلسل: ۹۰۷۴

مرداد ماه ۱۳۸۷

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	طرح مسئله
۲	اهمیت موضوع
۳	هدف از وضع قانون
۴	قوانین موجود
۶	ارزیابی لایحه
۹	نتیجه‌گیری
۱۰	متن پیشنهادی
۱۱	منابع و مآخذ

اظهار نظر کارشناسی درباره:
«لایحه نظارت بر ساخت و فروش اشیاء مشابه و
بدل آثار فرهنگی - تاریخی»

طرح مسئله

ارتکاب جعل و تقلب در آثار عتیقه و هنری موضوع سابقه‌داری است که در کشور ما نیز سال‌هاست رواج یافته است. از آنجا که ساخت نمونه‌های مشابه، بدلی و تقلبی آثار تاریخی کاری تخصصی محسوب می‌شود و تنها برخی از هنرمندان به این فن آشنا هستند، هر کسی نمی‌تواند در زمره تولیدکنندگان قرار گیرد. به‌علاوه خریداران این دسته از آثار نیز به دو گروه تقسیم می‌شوند: الف) خریدارانی که خواستار نمونه‌های مشابه یا بدلی از آثار تاریخی و فرهنگی به‌عنوان کالای هنری یا صنایع دستی بوده و هیچ قصد مجرمانه‌ای در عمل ایشان وجود ندارد. ب) خریدارانی که خواستار نمونه اصل آثار تاریخی - فرهنگی هستند و در دام افراد سودجویی می‌افتند که اثر تقلبی را به جای آثار اصیل به ایشان می‌فروشند. این گروه با علم به اینکه خرید و فروش آثار تاریخی - فرهنگی باستانی (زیرخاکی) ممنوع است، در پی یافتن این آثار هستند و نوعی قصد مجرمانه در عمل ایشان وجود دارد.

از آنجا که بازار مشخصی برای کارشناسی، قیمت‌گذاری و خرید و فروش آثار تاریخی - فرهنگی اصیل وجود ندارد، معمولاً دسته دوم خریداران اقدام به خرید از

کسانی می‌کنند که نوعی بازار مخفی و زیرزمینی ایجاد کرده‌اند. ایشان وقتی از تقلبی بودن شی و از دست دادن بهای کلان پرداختی، مطلع می‌شوند، در برخی موارد حتی از شکایت خودداری می‌کنند، زیرا از مجرمیت خود با عنوان «خریدار آثار تاریخی» پرهیز می‌کنند.

اهمیت موضوع

وجود این بازارهای زیرزمینی نوعی چرخش مالی غیرقانونی ایجاد می‌کند. برخی از افراد مال‌باخته نیز به محاکم قضایی رجوع می‌کنند و با شکایت شاکی خصوصی پرونده‌هایی تشکیل می‌شود. اما همه این دست پرونده‌ها شاکی خصوصی ندارد، بلکه در مواردی نیروی انتظامی یا گمرک در جریان انجام وظایف خود با اشیایی مواجه می‌شوند و آنها را به‌عنوان آثار تاریخی - فرهنگی اصیل کشف کرده و این موارد را به قوه قضائیه ارجاع می‌دهند.

از آنجا که قانون‌گذار خرید و فروش، ساخت و عرضه آثار تاریخی تقلبی را جرم‌انگاری نکرده است، پس از رسیدگی به شکایت‌ها، در اکثر موارد اشیای تقلبی به سازندگان بازگردانده می‌شود. در نتیجه حاصل این عمل بازگشتن نمونه‌های تقلبی به چرخه خرید و فروش یا قاچاق کالای فرهنگی - تاریخی و در نتیجه تخریب مجرمین خواهد بود.

به‌علاوه در مواردی آثار تقلبی با مهارت زیاد ساخته می‌شوند، به‌نحوی که کارشناسان آثار تاریخی را نیز در شناسایی اصالت اثر دچار تردید می‌کنند، این نمونه‌ها به راحتی وارد جریان قاچاق می‌شوند. خروج این آثار از کشور، از نظر کارشناسان آثار تاریخی می‌تواند سبب القای مفاهیم تاریخی جعلی و در نتیجه

خداوند شدن هویت تاریخی سرزمینی ما شود.

این در جایی است که هنوز برای تمیز آثار بدلی و مشابه که بدون قصد مجرمانه ساخته شده‌اند، از آثار تقلبی که با قصد مجرمانه ساخته می‌شوند، معیار قانونی وجود ندارد.

هدف از وضع قانون

با توجه به توضیحات ارائه شده می‌توان هدف از وضع قانون جدید را به این ترتیب برشمرد:

۱. امکان نظارت سازمان میراث فرهنگی و گردشگری از طریق دادن مجوز به تولید آثار مشابه و بدلی تاریخی - فرهنگی
۲. الزام تولیدکنندگان اشیای مشابه و بدلی آثار تاریخی - فرهنگی به حک کردن علامتی از سوی سازنده و یا سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری است، تا به این ترتیب امکان تشخیص نیت غیرمجرمانه وجود داشته باشد.
۳. جرم‌انگاری برای معرفی، عرضه، خرید، فروش و حمل‌ونقل، اختفا و قاچاق اشیای تقلبی آثار تاریخی - فرهنگی به جای آثار اصیل است.
۴. جلوگیری از بازگرداندن آثار تقلبی به سازنده یا دارنده آن، به قصد ممانعت از ورود مجدد آن شیء به چرخه خرید و فروش یا قاچاق.
۵. حفظ حق کارشناسی و ایجاد امکان تعقیب پرونده موضوع این قانون در محاکم برای سازمان میراث فرهنگی و گردشگری.

قوانین موجود

۱. کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵، در فصل نهم «فصل تخریب اموال تاریخی - فرهنگی» از مواد ۵۵۸ تا ۵۶۹ همه در شناسایی جرایم علیه اموال تاریخی - فرهنگی منقول و غیرمنقول است، ولی در هیچ‌کدام اشاره‌ای به جرم‌انگاری در موضوع این ماده واحد نشده است.

۲. کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵، در فصل چهارم «موضوع تهیه و ترویج سکه قلب» در مواد (۵۱۸، ۵۱۹ و ۵۲۰) تهیه و ترویج سکه‌های تقلبی را جرم‌انگاری کرده است. این مواد در پی ازدیاد تقلب در ساخت سکه‌های بهار آزادی و مدال‌های طلای ضرب‌شده در مناسبت‌هایی در رژیم سابق و ... بود که در پی اعتراض بانک مرکزی اقدام به جرم‌انگاری این اقدامات در قالب مواد مذکور شد. اما در محاکم موضوع اشیای تقلبی از جنس طلا و نقره، در اکثر موارد قضات به این مواد استناد نمی‌کنند و شأن تقنین آنها را علی‌حده می‌دانند.^۱

۳. بند «د» ماده (۱) قانون مجازات اخلاص‌گران در نظام اقتصادی کشور، مصوب ۱۳۶۹؛ در این بند - هرگونه اقدام به قصد خارج کردن میراث فرهنگی یا ثروت‌های ملی اگرچه به خارج کردن آن نیانجامد قاچاق محسوب و کلیه اموالی که برای خارج کردن از کشور در نظر گرفته شده است، مال موضوع قاچاق تلقی و به سود دولت ضبط می‌شود.

مناسب است شیوه این بند در شناسایی هرگونه اقدام برای خارج کردن ..... و ضبط اموال موضوع قاچاق به سود دولت، برای آثار تقلبی موضوع این ماده نیز استفاده شود. (یعنی ما را در رسیدن به بندهای دوم و سوم اهداف مذکور در این گزارش مدد رساند).

۱. اذعان کارشناسان اداره کل حقوق سازمان میراث فرهنگی و گردشگری.

۴. مواد (۱) و (۴) قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا و اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۴/۶/۲۸ مجلس شورای اسلامی و ۱۳۶۷/۹/۱۵ مجمع تشخیص مصلحت نظام اشعار می‌دارد که:

ماده (۱)

هر کس از راه حيله و تقلب مردم را به وجود شرکت‌ها یا تجارتخانه‌ها یا کارخانه‌ها یا مؤسسات موهوم یا به داشتن اموال و اختیارات واهی فریب دهد یا به امور غیرواقعی امیدوار کند یا از حوادث و پیشامدهای غیرواقعی بترساند یا اسم یا عنوان مجعول اختیار کند و به یکی از وسایل مذکور یا وسایل تقلبی دیگر وجوه یا اموال یا اسناد یا حوالجات یا قبوض یا مفاصاحساب و امثال آنها تحصیل کرده و از این راه مال دیگری را ببرد، کلاهبردار محسوب و علاوه بر رد اصل مال به صاحبش، به حبس از یک تا ۷ سال و پرداخت جزای نقدی معادل مالی که اخذ کرده است محکوم می‌شود.

ماده (۴)

کسانی که با تشکیل یا رهبری شبکه چند نفری به امر ارتشا و اختلاس و کلاهبرداری مبادرت ورزند علاوه بر ضبط کلیه اموال منقول و غیرمنقول که از طریق رشوه کسب کرده‌اند به نفع دولت و استرداد اموال مذکور درمورد اختلاس و کلاهبرداری و رد آن حسب مورد به دولت یا افراد، به جزای نقدی معادل مجموع آن اموال و انفصال دائم از خدمات دولتی و حبس از پانزده سال تا ابد محکوم می‌شوند و در صورتی که مصداق مفسد فی الارض باشند، مجازات آنها مجازات مفسد فی الارض خواهد بود.

ارزیابی لایحه

درباره ماده (۱)

۱. ماده (۱) لایحه متضمن ایجاد رویه حقوقی و اداری جدیدی است که طی آن سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری اقدام به دادن مجوز به کلیه سازندگان اشیای بدل فرهنگی - تاریخی در کلیه صنایع (فلزکاری - سنگتراشی - سفالگری و .....) شود.

از آنجا که چنین کاری سبب ایجاد بوروکراسی جدید، ایجاد تشکیلات اداری، ایجاد محدودیت برای کسب و کارهای مرتبط و مشکلاتی از این دست خواهد شد، دادن چنین مجوزهایی ضروری به نظر نمی‌رسد.

۲. تبصره «۱» ماده (۱) به تعریف اشیای بدل آثار فرهنگی - تاریخی پرداخته و حفظ مضمون آن در لایحه لازم خواهد بود.

۳. تبصره «۲» ماده (۱)، «ساخت بدون مجوز اشیای بدل آثار فرهنگی - تاریخی» را جرم‌انگاری کرده است.

از آنجا که ساختن اشیای بدلی مادام که به‌عنوان اثری اصیل معرفی و عرضه نشوند، سبب برهم خوردن نظم عمومی جامعه نشده یا ناقض ارزش‌های اجتماعی نخواهد شد، لذا ضرورتی ندارد که ساخت آثار بدلی و مشابه که سوء نیتی در ساخت آنها وجود ندارد، مشمول نظارت سازمان مذکور شده و در صورت عدم اخذ مجوز، عمل آنها جرم تلقی شده و برای آن مجازات تعیین شود.

در مجموع تصویب ماده اول این لایحه توصیه نمی‌شود، ولی می‌توان از تبصره‌های آن با تغییراتی در اصلاحیه پیشنهادی بهره گرفت.

درباره ماده (۲)

با گذشت از خطای نگارشی در این ماده که قاچاق اشیای تقلبی را نیز جزء موارد قابل مجوزدهی و نظارت سازمان میراث فرهنگی و گردشگری دانسته است، باید اشاره کرد که:

۱. ماده (۲) عرضه، قاچاق، خرید و فروش، حمل و نقل، اختفا و نگهداری اشیای تقلبی ایرانی و خارجی را جرم‌انگاری کرده است.

سؤال اصلی این است که آیا این اقدام‌ها ناقض نظم عمومی و ارزش‌های اجتماعی هست که جرم‌انگاری آن ضرورت بیابد یا خیر؟

چنانچه اشاره شد تنها معرفی، عرضه و فروش یک اثر به‌عنوان اثر اصیل (که در متن ماده حاضر مغفول مانده) نشان از سوء نیت شخص مرتکب بوده و می‌تواند جرم تلقی شود. در سایر موارد اثبات سوء نیت شخص بسیار دشوار است، مگر در مواردی که به‌نحوی سوء نیت فرد آشکار شود (برای مثال درج نکردن علامت سازنده روی شی، یا توجه به نوع قرار سازنده با فروشنده این اشیا و ...). لذا برای اعمالی مثل حمل و نقل، نگهداری، ساخت و خرید این آثار، باید قصد عرضه، فروش یا قاچاق آثار بدلی به‌جای شی اصیل اثبات شود. اما در مورد معرفی، عرضه و فروش یک شی تقلبی به‌جای شی اصیل یا شی‌ای که وجود خارجی ندارد، اولاً با رفتار مرتکب احراز سوء نیت آسان بوده و ثانیاً این کار متضمن نوعی فریب و تقلب بوده و می‌تواند به اعتبار اشیای فرهنگی - تاریخی اصیل نیز خدشه وارد کند که می‌توان چنین عملی را جرم دانسته و مشمول مجازات کرد.

مضافاً اگر فاعل چنین اعمالی بدین وسیله مال دیگری را برده باشد، مشمول

عنوان **کلاهبرداری** نیز می‌شود که مجازات‌های شدیدتری را به‌دنبال خواهد داشت.

۲. تبصره «۱» ماده (۲)، اشیای تقلبی را تعریف کرده و این تعریف مشابه تعریف

اشیای بدل است که در تبصره «۱» ماده (۱) آورده شده، با این تفاوت که ذکر شده: روی اشیای تقلبی هیچ‌گونه علامتی از سوی سازنده یا سازمان میراث فرهنگی و گردشگری برای تشخیص اثر حک نشده باشد.

همچنین از آنجا که شی بدل یا مشابه آثار فرهنگی تاریخی نیز می‌تواند نمونه اصل داشته یا نمونه اصل آن وجود نداشته باشد (یعنی سازنده با استفاده از عناصر، نقوش، خطوط و سبک هنری یک دوره خاص تاریخی، شی مشابهی را بسازد)، لذا می‌توان با استفاده از این دو تبصره یک تعریف واحد، با وجه تمایز درج علامت سازنده یا سازمان مذکور را ارائه داد.

۳. تبصره «۲» ماده (۲)، محتوای این تبصره در قوانین گذشته وجود نداشته ولی از آنجا که استرداد این اموال که با نیت مجرمانه تهیه شده‌اند، به‌دست مرتکبین جرم، می‌تواند سبب تکرار بزه شود، وجود این تبصره مناسب خواهد بود؛ چنانکه نظریه مشورتی شماره ۶۶۱۷ قوه قضائیه نیز برای حل این مشکل در مورخ ۱۳۷۶/۱۰/۱۳ توسط سازمان اخذ شده بود.^۱

۱. ریاست محترم سازمان میراث فرهنگی

با ابلاغ سلام

بازگشت به نامه شماره ۱/۱/۸۳۲۹ مورخ ۱۳۷۶/۱۰/۱ به پیوست تصویر نظریه شماره ۶۶۱۷ مورخ ۱۳۷۶/۱۰/۱۳ واحد مشاورت جهت ملاحظه ارسال می‌شود.

محسن مشهدی

مدیرکل دبیرخانه قوه قضائیه

معاونت محترم اجرایی قوه قضائیه

نظریه واحد مشاورت قوه قضائیه درمورد اشیای بدلی فرهنگی - تاریخی

با سلام

مطابق ماده (۱۰) قانون مجازات اسلامی مراجع قضایی در رسیدگی به دعوی مطروحه ضمن صدور حکم یا قرار یا پس از آن تکلیف اشیایی را که وسیله ارتکاب جرم بوده یا در اثر جرم تحصیل شده یا حین ارتکاب استعمال یا برای استعمال اختصاص داده شده، باید تعیین و حکم مخصوص صادر کنند. بدیهی است درمورد اشیای بدلی فرهنگی - تاریخی حکم به استرداد مال بدلی مکشوفه از قاچاقچیان به آنان صادر نمی‌شود زیرا مجدداً مورد سوء استفاده و ارتکاب بزه قرار می‌گیرد. در صورت تخلف مراجع قضایی مراتب را جهت پیگیری اعلام نمایند.

دکتر علی آزاد

با در نظر گرفتن مطالب فوق به نظر می‌رسد که معرفی، عرضه و فروش آثار تقلبی به جای آثار اصلی و عمل خرید آثار تقلبی، با جهل به اینکه آثار مذکور، اصلی نیستند و همچنین ساخت، حمل یا نگهداری آنها به قصد معرفی، عرضه یا فروش به جای اثر اصلی در خور جرم‌انگاری‌اند. در مورد تعیین مجازات‌ها نیز نکته قابل توجه آن است که جزای نقدی با توجه به ارزش اثر اصلی تعیین می‌شود و اگر نمونه اصلی وجود نداشته باشد، با اخذ نظر کارشناس سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، ارزش این نمونه در صورتی که وجود می‌داشت، تعیین شده و برای معین کردن جزای نقدی، ملاک خواهد بود. اما اگر برخی از رفتارهای فوق، برای مثال، فروش یا عرضه، منتهی به بردن مال دیگری شود، می‌توان مشمول عنوان مجرمانه کلاهبرداری شده و بنابراین مجازات شدیدتری برای آن در نظر گرفته شود.

لکن برای جلوگیری از تشدد در قوانین کیفری و به منظور اجتناب از ارجاع حکم یک مسئله از قانونی به قانون دیگر می‌توان ماده (۲) لایحه را با اصلاحاتی که فوقاً بیان شده به عنوان یک ماده الحاقی به فصل نهم کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی که راجع به تخریب اموال فرهنگی، تاریخی است اضافه کرد.

لذا عنوان لایحه نیز نیاز به اصلاح خواهد داشت که در متن ماده الحاقی پیشنهادی آمده است.

ماده واحده: متن زیر به عنوان ماده (۵۶۶) مکرر به کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی الحاق می‌گردد:

هرکس اقدام به معرفی، عرضه یا فروش نمونه تقلبی آثار فرهنگی - تاریخی اعم ایرانی و خارجی به جای اثر اصلی بنماید یا به قصد معرفی، عرضه، قاچاق یا فروش بسازد یا حمل یا نگهداری کند یا با علم به ممنوعیت خرید و فروش، بخرد، به حبس از ۹۱ روز تا شش ماه و جزای نقدی معادل نصف ارزش اثر اصلی با اخذ نظر کارشناسی از سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری محکوم می‌شود.

تبصره «۱» - نمونه تقلبی به اشیایی اطلاق می‌گردد که در دوره معاصر ساخته شده و از حیث نقوش، خطوط، شکل، جنس، اندازه، حجم و وزن شبیه آثار فرهنگی - تاریخی اصیل بوده یا بدون آنکه نمونه اصلی وجود داشته باشد به عنوان اثر فرهنگی - تاریخی اصیل معرفی شود و علامتی از سوی سازنده یا سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری برای تشخیص از اصل، بر روی آن حک نشده باشد.

تبصره «۲» - چنانچه شی تقلبی نمونه اصلی نداشته باشد، ارزش آن به فرض وجود توسط کارشناسان سازمان تعیین می‌گردد.

تبصره «۳» - اشیای مکشوفه موضوع این ماده به نفع سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری ضبط می‌گردد تا به تشخیص آن سازمان معدوم یا در زمینه‌های آموزشی - تحقیقاتی مورد بهره‌برداری واقع شود. حکم این تبصره شامل اشیایی که قبل از لازم‌الاجرا شدن این قانون ضبط شده نیز می‌گردد.

منابع و مأخذ

۱. قانون مجازات اسلامی.
۲. قوانین و مقررات سازمان میراث فرهنگی.

شناسنامه گزارش

شماره مسلسل: ۹۰۷۴

عنوان گزارش: اظهارنظر کارشناسی درباره: «لایحه نظارت بر ساخت و فروش اشیای مشابه و بدل آثار فرهنگی - تاریخی»

Report Title: Monitoring on Making & Selling the Counterfeit Antiques

نام دفاتر: مطالعات فرهنگی و مطالعات حقوقی

مدیر مطالعه: لیلا زرشکن

ناظر علمی: لمیاء رستمی تبریزی

همکاران: حمید بهره‌مند (دفتر حقوقی)

همکاران خارج از مرکز: -

اظهارنظرکنندگان خارج از مرکز: -

ویراستار ادبی: -

ویراستار تخصصی: -

متقاضی: کمیسیون فرهنگی

واژه‌های کلیدی (فارسی / انگلیسی):

۱. میراث فرهنگی (Heritages)

۲. آثار تاریخی جعلی (Counterfeit Antiques)

تاریخ شروع مطالعه: ۱۳۸۷/۴/۱۷

تاریخ خاتمه مطالعه: ۱۳۸۷/۴/۲۳

تاریخ انتشار: ۱۳۸۷/۵/۵